

adói teendőit. A játék a lengyel fantasy-író, Andrzej Sapkowski *Vajak* című regénysorozatán alapul, és a BioWare által fejlesztett Aurora Engine grafikus motort használja.

¹⁹ A *Dear Esther* egy először 2008-ban közzétett videójáték, ami azonban csak 2012-ben ért el számottevő sikert, miután jelentősen átalakítva újra kiadásra került a Thechineseroom által. Ez a játék volt az első „sétaszimulátor”. Az ilyen kalandjátékok jellemzője, hogy a játékosnak nem vagy csak minimális mértékben van lehetősége az interakcióra a játékon belül, helyette a hangsúly a játék által művészién bemutatott világ vagy történet a játékos általi befogadásán van.

²⁰ Ez egy sajátosan „üres” definíció: nem mondja meg, milyen tulajdonságokkal rendelkeznek a művészeti alkotások, hanem a szakértők közmegegyezését veszi alapul. Egy regény, vers nem attól lesz irodalom, hogy valami sajátos belső értékkel bír, hanem attól, hogy a professzorok annak tekintik. Jól látszik ez a művészeti ítéletek változékonyságán: Shakespeare-t például a közvetlen utókor enyhén ízléstelen népszórakoztatónak tartotta, aztán a 19. század környékén hirtelen rájöttek, hogy a nyugati kultúra egyetemes géniusza.

²¹ Képregény alapú szerepjáték, amely Joe Madureira művein alapszik.

²² A Steam egy tartalomtovábbító és -kezelő rendszer, amelyet a Valve Software fejlesztett ki. Funkciói különféle számítógépes szoftverek (túlnyomórészt játékok) digitális áruházi rendszerben történő értékesítése, többjátékos módok menedzselése és közösségépítő háló fenntartása.

²³ ZIFF, B., RAO, P. V., *Introduction to cultural appropriation: A framework for analysis = Borrowed power: Essays on cultural appropriation*, Rutgers University Press, New Brunswick, NJ, 1997, 1–27.

²⁴ Murakami Haruki (Kiotó, 1949. január 12.) japán író és műfordító.

²⁵ Viktor Olegovics Pelevin (Moszkva, 1962. november 22.) orosz író.

²⁶ Christopher Nolan (London, 1970. július 30.) angol filmrendező, producer, forgatókönyvíró.

²⁷ A futurizmusnak két alirányzatát lehet elkülöníteni. Az egyik a nyugati irány, amely Olaszországban volt legjellemzőbb, és politikailag a fasizmussal, a másik a keleti irány, amely Oroszországban alakult ki, az irodalomban Majakovszkij révén a kommunizmussal került kapcsolatba.

²⁸ A modern biztonságpolitika tényként kezeli a digitális adattest sérülékenységét a kibertérben. Azonban ha az immanens test tiszta idolként működik, már önmagában is egy műalkotás lenyomata. Így nem az adattal, hanem az adat hiányával negatívan kell definiálnunk.

²⁹ R. Ingarden harmincas években írott könyveiben Husserl hatására a fikciós tárgyakra nem tartja érvényesnek azt, amit a reális tárgyakra (hogy egyértelműen meg vannak határozva), mert ez esetben a szavak és mondatok szintjén olyan hézagok keletkeznek, amelyeket az olvasónak kell kitöltenie vagy konkretizálnia. Ez azonban még nem jelenti azt, hogy Ingarden a szubjektívizmus valamilyen formáját részesíti előnyben, ugyanis ha lehetőséget kap is az olvasó a meghatározatlan helyek egyéni kiegészítésére, a mű szerkezeti vázának rekonstrukciója dönti el, mi számít helyes, és mi önkényes olvasatnak (1977).

³⁰ KUHN, Thomas, *A tudományos forradalmak szerkezete*, Osiris, Budapest, 2000, 123.

³¹ A *kibertér* szót (kibernetika + tér) William Gibson sci-fi-szerző alkotta meg 1982-ben megjelent *Burning Chrome* című novellájában és 1984-es *Neurománc* című regényében.

III. helyezett

ANDRISKA JÁNOS

#irodalom – Megújuló műfajok online

„Erőnk az értelmezésben van”

„Olvastátok a *Hajnali táncosnőt*?”, kérdeztem egy baráti társaságban a minap.

„Hajnali mit?”, néztek rám kérdően.

„Hajnali táncosnő... novella... *Ady*”, válaszoltam.

Erre mindenki meglepődött.

„*Ady* írt novellákat?”

Igen, írt, nem is akármilyeneket. Persze, a középiskolai oktatásban erre nem jut idő, mint ahogy a mindig kiváló, irodalmi igénnyel megírt újságcikkeire sem. Ellenben a diákok felmondhatják a leckét egy-egy esszében, ahol a legkevésbé az egyéni hangot értékelik; meg olvashatnak ókori irodalmat,¹ amely alsó hangon egyetemi tananyag; vagy Dante *Isteni színjátékát*, amihez nekem bő harminc év kellett – meg némi alkímiai, szabadkőműves és rózsakeresztes előtanulmány.²

De tekintettel arra, hogy komolyabb fórumokon az offtopic hozzászólásokat kizárással büntetik, ezt a szálát elengedem – mivel a magyar irodalom megújulásáról értekezünk, az oktatás most köz-

ANDRISKA JÁNOS (1978) Debrecen

vetlenül nem tartozik a tárgyhoz. Adyt és az ő novelláit viszont nem véletlenül említettem: a műfajok újragondolásának, megújításának lehetőségeivel kapcsolatban nem is lehetne jobb példát hozni.

Korszakalkotó munkássága, hangjának eredetisége csak az egyik ok; vagány, olykor „emósan érzékeny”, máskor „punkosan dacos” stílusa, írásainak mai napig tartó aktualitása, különösen a több kötetre rúgó publicisztikai életműve a másik – beleértve, hogy korának médiaeszközeit úgy használta, ahogyan azokat kell, de minimum jól.

Adyt inkább költőként ismerjük, pedig „előbb volt jó újságíró, mint jó költő, és mindvégig megőrizte újságíró természetét”, ahogy Szerb Antal írta róla; vagy ahogy ő maga vall erről: „cikket írok, mert újságíró-szerelmemmel véglegesen szakítani nem tudtam”.³ Érdekes eljátszani a gondolattal: vajon ha később születik, ma mit tudna kezdeni az internet adta lehetőségekkel?

Hogyan használná például a Facebookot, aki korának szinte összes fontosabb napilapjában jelen volt? Mit kezdene az Instagrammal vagy a Twitterrel? Hogyan kombinálná a verseket a képekkel, hogy költészetét népszerűsítse? Mennyire kreatívan töltené ki a lassan szinte bárki rendelkezésére álló szabad közösségi médiateret?

Hogy népszerű lenne ma is, ahhoz kétség nem férhet, hiszen Ady a mai napig az: rendszeresen látunk idézeteket tőle a Facebook hírfolyamban, s bátran kimondhatjuk: ő az intézményesített, kötelező oktatás elidegenítő hatása ellenére jelenleg is favorit.

Főiskolás koromban egy sajtókonferencián megkérdeztem Szentesi Zöldi Lászlót – aki akkoriban a Magyar Nemzet külpolitikai rovatának munkatársa volt –, hogy mit érdemes olvasni egy kezdő újságírónak, aki tanulni szeretné a szakmát. Ő azonnal rávágta, hogy főleg a klasszikusokat, különösen Adyt, Kosztolányit, Krúdyt.

Meglepődtem. Kortárs irodalmi szerzőket vártam, mai publicistákat, szakirodalmi hivatkozásokat. Pedig válasza nagyon is evidens: tanulni leginkább azoktól lehet, akiknek műveltsége, szakmai tudása még egy sokkal magasabb nívót képviselt; akiknek természetes volt, hogy akár Horatiust is eredetiben olvasnak; akik még mérnöki precizitással csiszolták tökéletesre a szövegeket, gyakran napokig cserélgetve egy-egy jelzőt. Mert az igényes szövegekre igenis szükség van; a pózmentes, egyedi stílus gyönyörködtet, akár az intelligencia vagy a jó ízlés; ezekre mindenkor van, pontosabban lenne igény. Persze, a legegyszerűbb annyival letudni a pongyolaságot, a nem tudást és a nyelvi igénytelenséget, hogy nem kell senkinek a magasművészet, mert nem ez a trend, minek is, ha a gagyi úgyis jobban fog.

Arra teszek most kísérletet, hogy a tavaszi tiszta levegő frissességével ható 1906-os *Új versek* szellemében néhány lehetséges irányt felmutassak – egyáltalán értekezzünk erről néhány kávé erejéig. Az elmúlt évtizedben a nyomtatott és elektronikus médiában szerzett tapasztalataimra is hagyatkozva keresem a választ: *Milyen utakon, módokon tud megújulni a magyar irodalom a 21. századi multimédiás és multikulturális világban?*

#NOVELLA

„Fölpattant a székről.
Valamit mondott. Valami retteneteset. Aztán a rossz,
kopott cipős lábával rúgott. Rúgott, vadul, sokat.”
(Ady Endre: *Tóth Gaszton rúg*)

2002-ben azzal a szándékkal iratkoztam be a debreceni Kölcsey-főiskola kommunikáció-informatikus könyvtáros szakpárjára, hogy újságíró szeretnék lenni. Kezdő zszurnaliszta padtársaimmal egyből „meg is támadtuk” az intézmény sajtóműhelyét. Nemcsak az ambícióink voltak nagyok: szinte azonnal nekiláttunk a főiskolai újság reformálásához. A Debreceni Főnix néhány hónap alatt tartalmában és kinézetében is nagyot változott, s talán nem lesz nagyképu megjegyzés részemről, hogy ennek köszönhetően olvasottabb is lett.

A cívisvárosban közismert Tóth Dénes, Arany Lajos és Vitéz Ferenc újságírók inspiratív előadásainak hatására a régi sajtóműfajok leporolását tekintettük fő küldetésünknek, s ezek közül kifejezetten kedves volt számomra a tárcanovella. Hamar elindítottam a játékkártyákból ismerős „Fekete Péter” nevével fémjelzett sorozatomat, amely összesen tizenkilenc részt ért meg. Az ötlet rövi-

den annyi volt, hogy ez a sötét, démoni kártyafigura belép az élők világába, vesztesé teszi a látszólag nyerteseket, ezáltal mindig leleplez valami aktuális fonásigot – szóval amolyan társadalmi igazságosztó szerepben tetszeleg. (Lénye éppoly zavaros, mint maga a fiatal világmegváltó virtus: leleplezni az ördögöt szokás; itt mégis mintha fordítva lenne, s az ördög dobna fel saját híveit.)

Már akkor feltűnt, hogy ez a „vonal alatti” stílus fikciós jellegénél fogva sokkal szabadabb lehetőséget ad a véleménynyilvánításra, mint más helyek a lapban. (Persze, a módszer nem új: már Jonathan Swift is ezt csinálta a *Gulliver utazásaival* 1726-ban.) Adott egy rövid terjedelmű, *látszólag* fiktív írás, amely aktuális témákkal foglalkozik, s ha ollóval kivágnánk az újságból, elférne akár a pénztárcánkban is.

Bár a politikai és gazdasági rovatok szinte teljesen megfojtották a szépirodalmi jellegű írásokat, terjedelménél fogva a novella, a megfelelő módon publikálva, ma is különösen alkalmas a közösségi médiában való megosztásra. Természetesen az audiovizuális tartalmak mellett puritánnak tűnhet egy pusztán szöveges mű, viszont az íróknak bármikor lehetőségük van arra, a közösségi média teljes eszköztárát bevessék alkotásaik népszerűsítése érdekében.

A 21. századi megújulás témája kapcsán akár meg is ragadhatnánk az alkalmat, hogy értekezzünk arról is, szerintünk milyen a minőségi kortárs irodalom. Akkor előbb azt kellene tisztáznunk, egyáltalán mit értünk az *irodalom* fogalmán, ha már a megújulásáról elmélkedünk, bár ez valószínűleg nem hozna eredményt, és végső soron nem is tartozik a tárgyhoz. Szóval, értekezni lehetne, csak tökéletesen felesleges volna – csak megtöltenénk több bekezdést tényleges értelem nélküli szavakkal.

Mondhatnánk például, hogy az igazi irodalom szakrális. Alkotni annyi, mint kreálni; aki kreál, a Kreátor művét, a Teremtést modellezi. Kinyilatkoztatás. Isten meghosszabbítása, alkotásának folytatója: Guénon szavaival élve megnyilvánítja a még meg nem nyilvánultat. Költészet és mítosz, science fiction és fantasy.⁴ Az anyagon felülemelkedő szellem. Szférák zenéje. „Idelelen idegen.” „Szárnyatlan angyal egy városban.” De miért ne mondhatnánk éppen azt is, hogy az igazi irodalom pont ateista? Kivételes plasztikussággal tudja megjeleníteni az a szerző a valóságot, akinek csak a matéria van. Akinek akár „egy halom hasított fa, hever egymáson a világ”. Akinek a semmi ágán ül szíve. Akinek csak csattog a kereplő: „nincs feltámadás”. Vagy miért ne lehetne az igazi irodalom pogány? Rovósámának ópiumos révületének rúnái, amelyek érzelmeket kottáznak bizarrul; Ouija betűtáblák nagytitói alatt összefércelődő különös szavak, amelyeken ismeretlen és baljós entitások suttoznak némán; boszorkánybűbáj, varázsló tánca, erdők mélyének izgatott neszei. Föld csakrája, fák hangja. Tarotlapok ősi archetípusaiból szerkesztett profetikus drámafolyam. S az alkotó húsból, vérből, hússzívből és lángból, természetfeletti és -alatti ihletekből formálja furcsa rigmusait. Aki hisz hitetlenül Istenben. Aki a hideg ékkőfényű Holdon mezítelen párokkal szaladgál, és úgy nevet, mint a szelíd, boldog gyermekek. Aki Májá börtönéből csak huszonkét megszerzett kulcs birtokában léphet át „felszabadult Kerubként a Szellem Univerzumába”.⁵

S mivel az irodalom szakrális is, ateista is, pogány is lehet – ez már önmagában is több mint paradox: megmutatja, hogy a definíciókkal vigyázni kell; ilyen behatárolásokat az irodalom fogalmára nem használhatunk. Egyébként is, amit meghatározok, azt szükségszerűen határok közé zárom, lekorlátozom; márpedig amiről itt szó van, az történetesen pont a nyelv korlátlansága, szimbolizmusának végtelensége; játék és szómágia, amely egyszerre érett és gyermeki, álom és realitás, földszagú realizmus és naiv égszínkéék romantika.

Nem kívánunk túl sok szót vesztegetni arra, mi is az igazi irodalom. Ezt a kitérőt is csak azért tettük, hogy felmutassuk az ilyen „megfogalmazódások” haszontalanságát és értelmetlenségét. Ugyanakkor érdekes, hogy a kontárság és a tehetségtelenség sokkal nyilvánvalóbban felismerhető a zenében, mint az irodalomban. Még egy szerény muzikális érzéssel megáldott egyén is azonnal megállapítja, ha például egy énekes hamis. A magyarázat rém egyszerű: ha az előadott dallam nem illeszkedik az adott hangnem által előírt skála fokaira, az rögtön hallatszik. Ugyanígy, ha egy gitáros melléfog, rossz bundon szólaltatva meg a húrokat, szinte mindenki felszisszen. Ráadásul a zene műszerekkel is mérhető, a ritmus és a rezgés matematikai és fizikai mérték. A film ilyen vizsgálata már jóval nehezebb és problematikusabb, az irodalom pedig még ennél is összetettebb kérdés.

Mindezt azért részleteztük, mert a magyar irodalom multikulturális világban való megújulása kapcsán – a fentiek miatt – tartózkodnánk mindenféle konkrét tartalmi meghatározástól. A költészet szabad. Az irodalom egésze szabad, mindenki úgy alkot, ahogy szeretne. Aki viszont azt is szeretné, hogy a műve eljusson az olvasókhoz, figyelembe kell vennie azoknak a közösségi felületeknek a sajátosságait, ahol írásai megjelennek. Mert a lehetőség adott, sokkal jobban, mint bármikor. Éppen ezért nevet-

ségesnek, sőt szánalmasnak gondolom, mikor egy alkotó a nem tudását, a saját közepszerűségét, népszerűtlenségét vagy kommunikációs gyengeségét a meg nem értett művész pózával takargatja.

Ady novelláskötetében – *A hajnali táncosnő* mellett – van egy másik, amely az ilyen meg nem értett pózer írók görbe tükre is lehetne: *Tóth Gaszton rúg*. A címszereplő „suta, gyáva, csenevész és rongyos legény”, ki „csupán férfiú volt”, s aki „mellékesen és titokban a legjobb és legszerencsétlenebb poéták közül való”. Ironikus a történetben, hogy újságíróként neki kell interjút csinálni „a nagy Diána” kékvérű költőnővel, akinek pikáns versei csak azért olyan népszerűek, mert asszonyi név áll alattuk. Gaszton úr egyetlen vigasza, hogy hosszas hallgatás után rettenetesen odamondja neki, majd „kopott cipős lábával” rúg is; végül elrohan „boldogan, mintha egy életért kapott volna kárpótlást”.⁶ Bármely korban érvényes lehet ez a toposz – akár a múltban, akár utópiaként a jövőben, de akár némi erőltetett párhuzammal napjainkban is: Gaszton mint a kortárs irodalom hőse, a mellékesen és titokban „legjobb” alkotó; miközben a feminin vloggeneráció képviselőit (Diána istennő lányait) lengén, könnyedén bekövetik százezren. A népszerűsége hiába vágyó, meg nem értett, médiát használni nem tudó művészeknek – akik egy „nemlétező társadalom reprezentánsai” lettek – egyetlen vigasza jelenleg is csak az lehet, hogy rúgnak.

Pedig nem rúgni kéne. Fel kellene ismerni, hogy az ifjú titánok milyen leleményesen élnek a közösségi média lehetőségeivel, milyen pofátlanul ügyesen használják az eszközöket; mennyire zsigerből hoznak létre olyan, a maguk módján kiváló tartalmakat, amelyekben évtizedes múlttal rendelkező szakmabelieknél eredetibbek és hitelesebbek, s amelyekkel mágnesként vonzzák a feliratkozókat.

Egyszerűen nem igaz, hogy az újabb generációk nem értékelik a magasabb nyelvi színvonalat, a nyelvi játékot; nem igaz, hogy nem számít, ha valaki képes jó történeteket írni, ráadásul ezeket szépirodalmi igénnyel tálalni. A klasszikusok közül Tolkien *A Gyűrűk Ura* című trilógiája az egyik; kortársaink közül, Zafón *A szél árnyéka* című kötete a másik példa arra, hogy lehet mainstream az irodalmilag is értékelhető mű; nemcsak a színvonalatlan, kritikán aluli gagyira vevők a népek.

Kortárs magyar íróink között is vannak táltumok és ígéretes tehetségek szép számmal, tehát a fenti hasonlat csak egy durva, erősen sarkított általánosítás lehetne; elég csak megemlítenünk Závada Pált, Schäffer Erzsébetet, Grecsó Krisztiánt, Karafiáth Orsolyát vagy Krusovszky Dénest; s bár egy ilyen jelzésértékű felsorolás sem mellőzheti teljesen az elfogultságot vagy a szubjektív kritikát, azért szerencsére vannak ma is olyan alkotók Magyarországon, akiknek neve eszünkbe jut a minőségi irodalom kapcsán.

Visszatérve a közösségi médiahasználatra, sokan még mindig képtelenek venni a fáradságot, hogy a játszi könnyedséggel elérhető alkalmazásokról érdemben tájékozódjanak, azok kezelését készségszinten megtanulják; netalántán megismerjék a médiafogyasztási szokásokat, hogy műveiket a megfelelő módon a publikálásra előkészíthessék, majd közreadhassák.

Az irodalmi anyagok Facebook-megosztásaihoz például érdemes lenne az olyan eszközöket felhasználni, mint a trailer, a drámai felütés vagy a cliffhanger – „konvertálva” ezeket a szöveges művek marketingjéhez.

A trailer nem igényel különösebb magyarázatot; általánosan elterjedt kifejezés a filmeket beharangozó előzetesekre, de arról talán már kevesebben hallottak – még nem annyira elterjedt „hibrid” –, hogy léteznek „könyvtrailerok” is; például Beregi Tamás *Noctambulo* című regényét ilyen filmelőzeteshez hasonló etűddel reklámozta a YouTube videomegosztón. Nem történik benne sok minden, de rendkívül esztétikusan kivitelezett, korszerű animációs megoldásokat láthatunk, amelyek remekül visszaadják a mű hangulatát.⁷

Ha már Facebook és #socmedia, nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy előbb közösségépítésben kell gondolkodnunk, utána kiadásban. Írásaink közreadásánál nem ördögtől való, ha megbarátkozunk a marketingstratégia fogalmával. A beharangozót is azért említettem, mert fontos, hogy legyen kampány, s ha van, fontos az is, hogy milyen, mennyire hatékony. A Facebookon például nem életszerű, hogy novellákat olvasnának rajta az emberek, mivel a hosszabb videókat sem itt nézik. Ennek oka, hogy a személyes hírfolyamat az emberek gyorsan pörgetik, hiszen relatíve sok posztot szeretnének áttekinteni rövid idő alatt. Ezért is van, hogy míg a Facebookon a három másodperces videonézést statisztikailag már megtekintésnek veszi a rendszer, ez az időtartam a YouTube-on fél perc. Ezért kell megtanulnia a szerzőknek a trailerok stílusában ajánlót írni, maximum három mondatban, tehát a novellánk megírásával még az alkotói folyamat még nem ért véget teljesen – a művet menedzselni ajánlottan kötelező. Jó, ha tudja a szerző, hogy írásait felteheti pdf-formátumban

például a Scribdre is; ahol az igényes, ebook-szerű környezetben megjelenik, kap egy linkelhető url-t, amelyen a dokumentum egy kattintással megtekinthető vagy letölthető.⁸

A médiaszakmában elterjedt „drámai felütés” fogalma is segíthet abban, hogyan írjunk hatásos ajánlót a művünkhöz. Le kell vetkőzni az ismeretlen kortárs szerzőkre jellemző lila, sznob alapálást, amelynek legfőbb jellemzője a felesleges túlrtság. A drámai felütés azt jelenti, hogy a legfontosabb mondatnak kell legelől lenni, továbbá a legfontosabb mondaton belül a legfontosabb szónak kell az első helyen szerepelnie. Egy jó poszthoz figyelemfelkeltő szöveg és kép kell, ugyanis nincs benne más, csak szöveg és kép.⁹ Különösen a legújabb, Z-generációra¹⁰ jellemző, hogy tagjai a húsz-harminc másodperc alatt fogyasztható információs morzsák befogadásához szoktak hozzá, tehát nem árt, ha a művünk első pár bekezdése megragadja a mondanivalónk lényegét.

A kortárs irodalom megújításának elsődleges feltétele tehát az, hogy készségi szinten használjuk a közösségi média lehetőségeit, ne riadjunk vissza a populáris eszközöktől; s találjuk meg tartalminkhoz a megfelelő formát. Ugyanígy az sem árt, ha megtervezzük, miért érdemes visszatérni a mi oldalunkra; ezért is említettem a cliffhangert, amely a történetek végén a hiányteremtés művészete; amikor egy sorozat utolsó epizódja olyan kérdéseket generál, amelyek tulajdonképpen már a következő epizód vagy szezon reklámjaként is felfoghatók. Egyébként a régi műfajok, mint például a tárcanovella leporolásához különösen alkalmas ma a környezet, ennek okaira hamarosan visszatérünk.

#VERS

„Az okosak ajánlják: legyen egyéniséged.
Jó; de ha többre vágyol, legyél egyén-fölötti:
vesd le nagy-költőiséged, ormóttan sárcipődet,
szolgálj a génuszának, add néki emberséged,
mely pont és végtelenség: akkora, mint a többi.”

(Weöres Sándor: *Ars poetica*)

Amikor 2015 áprilisában elkezdtem használni a Twittert, több barátom is mérsékelt kíváncsisággal érdeklődött, hogy az meg mire jó. Érdekes, hogy itthon a mai napig sem terjedt el, mintha nem találnának rajta fogást a magyarok. Míg a Facebook „öregszik”, egyre többen regisztrálnak az idősebbek is, az Instagram a harmincon innen találta meg a fiatal nemzedéket; ezenkívül csak a YouTube van, a többi közösségi alkalmazás használata már nem általános, mondhatni, rendkívül szűk rétegre korlátozódik.

Pedig a Twitter szerintem több szempontból is előnyös felület lehet, például egy költőnek. A tévhitekkel ellentétben nem csak „rövidhírek” közlésére való. A többség letudja azzal a sztereotip mondattal, hogy az információkat felszedi máshol. Pedig nincs tartalmi kötöttség; hogy mennyire nincs, arra a legextrémebb példa egy bizonyos '@tiny_star_field' nevű felhasználó profilja, aki az egyik legkreatívabb módját találta meg annak, hogyan lehet kitölteni a 280 karakterszámban limitált területet, idézem:¹¹

```

° . . . * *
      *
          ° .
        * + *
      ☆ + .
  
```

Annyira működik ez az ötlet, hogy jelenleg 135 000 (!) követője van ennek a szimpla gegnek. Jó példa ez arra is, mi egy jól kitalált profil lényege: a következetes style. Az ő stílusa az, hogy különböző speciális karakterek használatával csillagos égboltot rajzol, nincs másmilyen típusú bejegyzése, egyetlenegy sem. Az új generáció egyébként látványosan kiunt a hagyományos írásjelekből: elősze-

retettel élnek a billentyűzetben található olyan speciális szimbólumokkal, mint például ^, |, ` , ¢, °; továbbá ezek szokatlan kombinációival, ismétléseivel:

_

vagy ^^

vagy ~~~~source,

amelyek korábban bizonyos emotikonok előhívására szolgáltak, de ma már az írásmódot színesítik. Ugyanakkor a hagyományosabbnak mondható kép+szöveg posztoknál is megjelentek az egyre egyszerűbb, de különleges igénnyel megformált rövid leírások, amelyek többsége ezáltal már-már a kalligram irányába mutat. Például egy fotográfus a magányos csónakot ábrázoló fekete-fehér képéhez csak annyit ír:

white silence | italy

ph .. by me

Megjegyzem, a kisbetű is trend, nem elírás, a „ph” a photography rövidítése, a pont szándékosan nem ragad a szóhoz, és az sem elütés, hogy a kettőspont után is van még egy pont. Külön érdekes, hogy ezek tipikusan posztmodern tünetek, mint az iróniára való hajlam, a játékos ellentmondásosság, a múlt és a jelen nosztalgikus keveredése, az össze nem illő elemek alkalmazása stb.

A nyelvtani szabályok szándékos felrúgása is azt a célt szolgálja, hogy ezáltal a közlés egyedi, rögtön felismerhető és formabontó legyen; hiszen mint ahogyan arra többen rámutattak, a posztmodern kor embere szkeptikus mindenfajta abszolút igazsággal szemben – legyen az tudományos, történelmi, művészeti vagy politikai. A múlt és a jelen nosztalgikus keveredését is jól illusztrálja, amikor a szerző egy-egy versét nem szöveges, hanem képi bejegyzésként közli, például egy régi Remington írógépbe fűzött lapon, a kilazult kalapácsokkal beütött szabálytalan betűkkel.

Mindez nem csupán érdekes, de izgalmas is, ha belegondolunk: a Twitter kiválóan alkalmas te-rep lehet egy költőnek. A posztok indexelése ugyanúgy megy, mint az Instagramnál (például: #poetry), de egy bizonyos követőszám után szinte sikk, ha valaki elhagyja (jelezve ezzel is, hogy nem szorul rá a keresőmotorok segítségére, hogy bárki megtalálja). Egyébként a Twitter-bejegyzések is továbbíthatók direkt linkkel, tehát még regisztrálni sem kell ahhoz, hogy elérhetővé tegyük a bejegyzéseinket mások számára.

Nyilvánvaló, nem annyi az az elképzelésünk a kortárs költészet megújításáról, hogy ezentúl a poéta posztoljon csillagos eget a Twitteren, vagy írógépbe fűzött lapon publikálja legújabb versét az Instán. A fenti példákat csak azért hoztuk, hogy ébresztőként hasson, bizonyítva azt, hogy a szerzők kreativitásának legfeljebb a saját fantáziájuk szabhat határt; a különböző alkalmazások, applikációk pedig sokkal szabadabban használhatók, mint ahogy ezt korábban gondoltuk.

A kortárs irodalom megújulásának további feltétele tehát a közösségi térben jól használt kreatív képzelet. Hamvas Béla szavaival élve, a művészetben „nincsen szükség feltétlenül logikusan tagolt elemző tudásra, de annál inkább szükség van arra, hogy a művész a szóban forgó helyzetről imaginációjával többet tudjon, mint bármely logikus analízis”.¹²

#BRICOLAGE

fabrikál ts ige *biz, gyak. gúny v. pejor* Aprólékos

munkával (kontár módon) készít vmit.

Polcot ~. [lat]

(*Magyar Értelmező Kéziszótár*, 1978)

Megkeseredett kortársaink előszeretettel hangoztatják azt a dekadens víziót, amelyet leginkább az irodalom apokalipsziseként írhatnánk le. Mintha a történelem végére értünk volna, amikor minden dráma, vers és regény „romokban hever”; a szó kiüresedett, a kifejezés ereje meggyengült, valódi szépsége és tartalma megkopott; ami pedig a helyén maradt, csak merő giccs és formalizmus. Hogy

a minőség helyét egyre inkább átveszi a mennyiség, hogy a belső, valódi értékek hiányát a külsőség hamis esztétikája próbálja pótolni, nem új gondolat, s természetesen nem is vitatható. Talán nem ok nélkül való pusztá véletlen, hogy pont ez a nemzedék szembesül a környezetszennyezés, konkrétan a műanyag szemét katasztrofális problémájával: digitális trükkökkel bravúrosan csomagolt szellemi műanyag elképesztő mennyisége árasztja el a virtuális térben szörföző védtelen lelkeket. Ettől függetlenül azonban az irodalomban „világvégéről” még véletlenül sem beszélhetünk, mivel bizonyos szempontból a körülmények még talán sohasem voltak ilyen kedvezőek – ahogy fentebb is írtuk.

Most visszaérünk ehhez a témához, hiszen nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy a ma alkotójának konkrétan az egész eddigi történelmi kor irodalmi géniusainak teljes szellemi hagyatéka a rendelkezésére áll, közösségépítés pedig nem számít elérhetetlenül nehéz feladatnak. Érdekes, hogy a filmipar gyorsan meglátta a posztmodernben rejlő potenciált: Tarantino *Ponyvaregénye*¹³ új életet lehel a vászonra, amikor összehozta a videokorszak VHS-ízű, B-kategóriás akcióit, a francia újhullámos filmek hangulatát a könyvek fejezetekre osztott, megkavart idősíkon elmesélt stílusával. *A Mátrix*¹⁴ című sci-fi is erősen vegyíti a műfajokat és ideákat: sok filozófiai és vallási elméletet is felvonultat; a japán mangától a buddhizmuson, Védántán és görög ideológiákon át a hongkongi akciófilmekig gyakorlatilag mindenből merít; akár a 'pastiche' iskolapéldája is lehetne, oly ügyesen keveri a különböző stílusokat kénye-kedve szerint; a mobil mellett jól megfér a régi, tárcsázós retró telefon, a nyugati modernizmus mellett a keleti metafizika.

A kulcsszó minden esetben a 'bricolage', vagyis a 'barkácsolás', amelynek lényege a régi stílus-elemek közti tetszés szerinti válogatás; a játékos ellentmondásosság, a múlt és jelen nosztalgikus keveredése; továbbá a jelek és elemek „kölcsonzése és újrafelhasználása”; így a 'fabrikálás' már korántsem csak egy kontár módon elkészített valamit jelöl, hanem a művészi önkifejezés új formája lett. A szimbólumokat bárhonnán veheti az alkotó, eredeti értelmüket saját világnézete szerint újra-fogalmazhatja. „Guénon korunkat a kommentár korának nevezi, olyan értelemben, hogy hiteles szövegek alkotására nem vagyunk képesek, erőnk az értelmezésben van.”¹⁵ Vagy ahogy Ady mondta a tárca tárgyáról, „melyet nem megírni, hanem amelyről csak írni akarok”.¹⁶

Ezt a folyamatot Jameson a múlt század közepétől eredezteti: „a posztmodernizmus vagy kései kapitalizmus gazdasági előkészítése az 1950-es években kezdődött, miután megszűnt a fogyasztói javak és alkatrészek háború utáni hiánya, és kísérletezni lehetett az új termékekkel és új technológiákkal”. Ennek a kísérletezésnek egészen meglepő eredményei lettek, például a videoanyagokban tudatosan alkalmazott hiba mint új stíluselem jelenik meg, zajok és 'grunge' megoldások formájában; létrejöttek a hibrid műfajok, a stiláris ötvözetek: zenében electro+swing, gótikus+metál; jazz+rap; a szórakoztató irodalomban horror+fantasy vagy a fent említett könyv+trailer, moziban az űr+opera, hogy csak néhányat említsünk; de ide sorolhatjuk a legendás cirkuszművész Czeisler Ferenc, „Mr. Tihany” munkásságát, aki zseniálisan hozta közös nevezőre a sátoros előadásokat a színházzal. Az internetes közösségi médianevek is jól tükrözik ezt a folyamatot, gondoljunk csak face+bookra, a you+tube-ra vagy az insta+gramra; korai volt tehát a posztmodern meghaladásáról beszámolni, miközben a kortárs irodalom alkotói még a 'bricolage' és a 'pastiche' lehetőségeit sem interpretálták kellő mértékben az írásos művekre.

J. J. Abrams S. című kötete¹⁷ ebben az értelemben kielégítő illusztrációval szolgálhat: a megsárgult lapok, a könyvtári pecsétek, a kézzel írt széljegyzetek, fénymásolatok, képeslapok és más kiegészítők, amelyeket az újonnan vásárolt könyv tartalmaz, előremutatók az esztétikai megújulás tekintetében – még akkor is, ha maga a történet vitatható szépirodalmi igénnyel íródott. Tartalmi szempontból gondolhatunk Douglas Coupland *X generáció* című könyvére is: a lap alján található jegyzetek, ötletesen kialakított szövegdobozok a szerző által kitalált társadalomleíró fogalmakkal színesítik a regényt; itt-ott graffitiszerűségekkel és a popkultúrára utaló kis rajzokkal is találkozhatunk.¹⁸

#EPILÓGUS

Esszénkben azt állítottuk, hogy a kortárs irodalom számára bizonyos szempontból a körülmények még talán soha nem voltak ilyen kedvezőek, mint manapság. Kísérletet tettünk arra, hogy néhány olyan eszközt felmutassunk, amelyek felhasználása új lendületet adhat az alkotóknak. A médiatér

ma már nem egy szűk elit bezárt műhelye, sajátos módon igyekeztünk mindenkit biztatni a kreatív használatára. Mindezt abban a tudatban tettük, hogy ezektől függetlenül az igazi tehetség az esetleges nehézségek ellenére előbb-utóbb úgyis megmutatkozik, mert – az evangélium Mesterének szavaival élve – „Nem rejthető el a hegyen épült város” (Mt 5,14).

JEGYZETEK

¹ Gondolunk itt elsősorban olyan ókori görög művekre, mint Homérosz: *Iliász*; *Odüsszeia*, valamint Szophoklész: *Antigoné*. Azonkívül, hogy az elsős gimnazisták többsége ezekből semmit sem ért, arra tökéletesek, hogy kivesse a kamaszokat az irodalomból, egy életre megutáltatva velük az ilyen típusú szövegeket – vagy ami még rosszabb, magát az olvasást is. Felvetődik annak kérdése is, hogy vajon nem lenne-e szerencsésebb, ha a középfokú irodalomoktatás elhagyná az időben lineáris, történelmet kényszeresen követő tanmenetet, és a tizenégy-öt éves diákoknak inkább a nyelvezetben hozzájuk közelebb álló Nyugat-nemzedék íróinak műveivel kezdene, a keményebb, archaikus szövegeket pedig az érettségire készülőknek tartogatná. A költeményekben megfogalmazott tiszta ideák mellett egy személy unalomig magoltatott életrajzi sajátosságai több szempontból is éppúgy jelentéktelenek, mint a száraz történelmi adatok.

² Bár ez a kérdéskör egy másik esszé témája lehetne, amelynek felszínes érintése is jóval bővebb kifejtést igényelne egy lábjegyzetnél, Dante *Isteni színjáték*ával kapcsolatban két példát említenék. Az egyik a mű elején szereplő „nagy sötétlő erdő” (*Pokol, I. ének*). Herbert Silberer mutatott rá, hogy „ha a parabola vándora sűrű aljnövényzetbe ütközik, az mind ugyanazt jelenti: mindig egy fantáziavilágba történő beavatás, belépés egy olyan színházba, ahol álmok szerepelnek” (*Okkult és alkímiai szimbólumok*, első rész, 30–31.). A másik, hogy Dante a földi Paradicsomot a Purgatórium hegyének csúcsára helyezi, amely Guénon szerint „az összes tradíció »sarkhegyével« azonos” (*Metafizikai írások II., A Világkirály*). Már ebből a két részletből is világosan látszik, hogy ehhez a szöveghez sokkal összetettebb elemzés szükséges, mint amelyről egy középiskolai oktatásban valaha is szó lehet. Dante egyébként maga is világosan jelzi, hogy művében rejtett jelentés van: „Ó ti, kik éltek józan értelemben, lessétek, mily tan látható keresztül, elfátyolozva különös rímekben!” Mondanunk sem kell, hogy ez a lepel valójában Izisz fátyla, amely a Tarot kártyában a II. Főpapnő szimbolikájában is megtalálható. Sajnos, a titkos jelentés általában marad is elfátyolozva. Ez a téma egyébként a személyes kötődéstől függetlenül ugyan közvetve, de mégiscsak kapcsolódik a tárgyhoz, mivel a kortárs irodalom jövője attól is függ, mennyiben tudja az oktatás leküzdeni a kötelező jellegéből és torz tanmenetéből adódó elidegenítő hatást.

³ *Ady Endre újságírói munkássága*, https://hu.wikipedia.org/wiki/Ady_Endre (2019. július 30.), illetve *Az Érdelkes Újság Dekameronja I.* [1913.], <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/AdyProza-ady-prozaja-1/11-kotet7399/cikkek-tanulmányok-feljegyzések-1913-január1918-december-739A/22-oneletrajz-745F/> (2019. augusztus 10.)

⁴ Bár a science fiction és a fantasy említése furcsa lehet, gondolunk itt az Univerzumot mindenféle teremtménnyel benépesítő tudományos fantasztikus művekre, mint például Isaac Asimov *A Callisto réme* című novellája (Szukits, 2010). Másfelől, ide soroljuk a műfajilag egész más kategóriát képviselő fantasy-elbeszéléseket is, amilyen J. R. R. Tolkien *A Gyűrűk Ura* vagy a jelenleg elképesztően népszerű *Trónok harca* sorozat. (George R. R. Martin: *A tűz és jég dala* című regényciklus.)

⁵ Bár ebben a bekezdésben Ákostól, József Attilától, Weöres Sándortól, Adyától, Szepes Máriától és Jim Morrisontól is idéztünk, ezek a szövegek kizárólag csak mondandónk illusztrálására szolgáltak. Távol álljon tőlünk, hogy ezeket a szerzőket bármilyen módon bekezeljük – ellenkezőleg, ez a rész éppen az ilyen kategóriák képtelenségéről szól. Bár Kovács Ákos a magyar popkultúra ikonjaként ismeretes, írásainak és dalainak szakrális üzenete vitán felül áll; e két tény együttállása minimum szokatlan. József Attila sem nevezhető „ateistának”, amikor azt írja a *Tanításokban*, hogy „por és istenpor vagyunk”; Weöres Sándor spirituális verseinek metafizikáját hosszan lehetne itt elemezni. Adyra előszeretettel gondolnak pogány költőként, akit ugyanakkor „Csöndesen és váratlanul. / Átölelt az Isten” (*Az Úr érkezése*).

⁶ Ady Endre, *Tóth Gaszton rúg = A hajnali táncosnő*, Osiris, Budapest, 2001, 48–51.

⁷ BEREGI Tamás: *Noctambulo. Egy alvajáró története*, L'Harmattan, Budapest, 2016. Az említett könyvtrailer (a szerzőt és a műcímét a YouTube keresőjébe írva) elérhető az esszé írásának idején: <https://www.youtube.com/watch?v=LxNWvRPNimo> (2019. szeptember 24.)

⁸ A Scribd egy globális dokumentummegosztó oldal, amelyre ingyenes regisztráció után bármilyen dokumentum feltölthető. Az oldal működése hasonló a YouTube-hoz, csak itt a videók helyett dokumentumok találhatóak, amelyeket a regisztrált felhasználó szabadon közzétehet a Google Readerben, illetve a Facebookon a megosztó gombok segítségével.

⁹ Az olyan beállításokra, mint hangulati emotikon, személyek és helyszínek megjelölése, most nem térek ki, mert a téma szempontjából nem lényeges.

¹⁰ Z-generáció: az 1995 és 2009 között születettek, „a világ első globális és digitális nemzedéke”. <https://www.cvonline.hu/blog/2011/hirek/jon-a-z-generacio-kik-ok-es-mit-akarnak/1145> (2011. november 3.; letöltés: 2019. július 31.)

¹¹ *@tiny_star_field

https://twitter.com/tiny_star_field/status/1153024097284235266 (2019. 07. 21. 21.29)

¹² *A kézongorás szonáta* (*Patmosz I*, 366.)

¹³ Quentin Tarantino 1994-ben bemutatott *Pulp Fiction (Ponyvaregény)* című bűnügyi filmjében kölcsönvett jelek, karakterek és dialógusok hosszú sora bukkan fel.

¹⁴ *The Matrix (Mátrix)* – Larry és Andy Wachowski 1999-ben bemutatott, amerikai–ausztrál koprodukcióban készült filmje.

¹⁵ *A kézongorás szonáta (Patmosz I, 358.)*

¹⁶ *A tárcatárgyakról* (Ady Endre *publicisztikai írásai*, I, 5.)

¹⁷ Jeffrey Jacob Abrams amerikai film- és televíziós producer, forgatókönyvíró, színész, zeneszerző és filmrendező könyve (Geopen, 2015).

¹⁸ A remekül kitalált lábjegyzetek olyan fogalmakat magyaráznak, mint „Szellemi epicentrum: A hely, ahol [az] ember elképzei magát egy atombomba ledobása idején; gyakran bevásárlóközpont”. Douglas COUPLAND, *X generáció*, Európa, Budapest, 2007.

IRODALOM

ADY Endre, *A hajnali táncosnő. Válogatott elbeszélések.* (Szerk.: Duró Gábor) Bp.: Osiris, 2001.

ADY Endre *publicisztikai írásai*, szerk. VEZÉR Erzsébet, Szépirodalmi, Budapest, 1977 (Ady Endre művei).

DANTE Alighieri, *Isteni színjáték (Divina Commedia)*, Helikon, Budapest, 1965.

FREDRIC JAMESON, *A posztmodern, avagy a késői kapitalizmus kulturális logikája*, Jászöveg Műhely, Budapest, 1998.

HAMVAS Béla, *Patmosz, I–II*, Medio, Budapest, 2015.

HERBERT SILBERER, *Okkult és alkímiai szimbólumok*, Hermit, Miskolc, 2004.

O. NAGY Gábor, *Magyar Értelmező Kéziszótár*, Akadémiai, Budapest, 1978.

RENÉ GUÉNON, *A Világkirály*, Farkas Lőrinc Imre, 1993 (Metafizikai írások II.).

SZEPES Mária, *Dimenzió TAROT*, Édesvíz, Budapest, 2007.

TIM O’SULLIVAN, BRIAN DUTTON, PHILIP RAYNER, *Médiaismeret*, Korona, Budapest, 2003.

WEÖRES Sándor, *Egybegyűjtött költemények*, II, szerk. STEINERT Ágota, Helikon, Budapest, 2013.

PÉTERVÁRI ZSOLT

A költészet 21. századi forradalma

PÉTERVÁRI ZSOLT (1983) Veszprém

Az ezredfordulót követően kibontakozó tömegkommunikációs megatrendek napjainkra a glóbusz egészén – így nyilván térségünkben is – gyökeresen átalakították a társadalmak kapcsolódási mechanizmusait a kultúrateremtő szcéná(k)hoz. Az egyre gyorsabb adatátviteli sebesség biztosítására képes mobil internethálózat hozzáférhetőségének általánossá válása és a vizualitáscentrikus művészeti-kommunikációs válfajok súlyponti szerepének kialakulása egy csapásra marginalizálta a korábbi korszakokban összehasonlíthatatlanul magasabb presztízsnek örvendő szépirodalom kulturális pozícióját. Mindez a hegemon szerepkörű angol, valamint a regionális dominanciájú (német, francia, spanyol, portugál) nyelvterület(ek) mindegyikén egyaránt végbement. Vajon összességében pozitív végkimenetelű teremtő rombolásként értékelhetjük-e a távoli művészeti ágak, műnemek, műfajok interakció-sokaságából kiformalódó hibrid művészeti irányzatok terjedésével fémjelvezhető kulturális korszakváltást? Netán egy mindent átható popkulturális eredetű fogyasztói nyomásból fakadó korszakos elitkultúra-amortizáló tendencia kezdeteként jellemezhető mindez? Az alábbi esszében a befogadói közeg mára gyökeresen átalakult igényeit alapul véve megkísérlem a fenti megatrend meghatározta korszakváltásra a legsikeresebben reflektáló slam poetry bemutatását, valamint a kapcsolódó költészeti tradíciók egyidejű feltárását.

A páratlan sokszínűségnek örvendő slam poetry mozgalom a költészet műfaji határait tágra nyitó, befogadói hatókörét ugrásszerűen kiszélesítő, rendkívül heterogén szépirodalmi-előadó-művészeti hibrid műfajvariáns, amelynek ízig-vérig 21. századi fókuszából kifolyólag kortárs jelentősége immár eltűnhetetlen. A nyolcvanas évek közepének Chicagójában megszülető kötetlen műfaj szabadon táplálkodik a költészet, a (rap)zene, a színház, a felolvasóestek és az író-olvasó találkozók világa, valamint a stand up comedy alkotóelemeiből.